

KRONIEK.

BOEKBESPREKING.

THEO THIJSSSEN, *Het Grijze Kind*. Bussum, C. A. J. van Dishoeck, 1927.

De litteraire verschijning van Theo Thijssen wordt hoe langer hoe interessanter; dit, zijn nieuwste, is naar mijn meening, stellig ook zijn belangrijkste, pittigste boek. Het is vol geest, vol scherpe karakteristiek, spot, ironie, bijtende satyre. Dat het veel gelezen wordt verwondert mij geenszins, toch zou ik bij zooveel en soms zoo grimmig pessimisme nooit zoo groote populariteit voorspeld hebben. Die populariteit is dan ook misschien nog meer toe te schrijven aan Thijssen's oneindig goedmoediger vorig product: „Kees de Jongen” — dat al een vijfde druk beleefde — dan aan dit Grijze Kind zelf.

De bijna geniale vondst waaraan dit boek zijn idee en titel dankt is nu wel algemeen bekend: „grijs” is dit „kind”, omdat het zich „zijn vorige levens herinnert” — grijs is het omdat het van jongsaf met oordeel des onderscheids op zijn omgeving reageeren kan. Heel goed volgehouden heeft Thijssen deze fantasie van hem eigenlijk niet — in het vuur van zijn verhaal (van zijn vertoog had ik bijna geschreven; want een strekkingsboek is ook dit zonder twijfel) vergeet de schrijver nogal eens hoe hij het ingezet had, maar de geboeide lezer vergeeft hem dit gemakkelijk. Er zullen lezers zijn die minder gemakkelijk kunnen heenkomen over sommige uitingen van... laat ons maar zeggen: niet bepaald hoogen geest. Toch is er ook in dit opzicht al weer verbetering: Kees de Jongen was veel burgerlijker van toon dan dit Grijze Kind.

Een woord van speciale hulde voor wat ik in dit boek het meest respecteer: de objectieve schets van Opa, de liefdevolle van tante Neeltje. Daar heb ik humor in gevonden, en van den sterksten en fijnsten.

H. R.

JOHAN VAN VORDEN, *Alex' Vrouwen*. Bussum, C. A. J. van Dishoeck, 1927.

In den aanvang had ik goede verwachting van dezen roman. Ook Johan van Vorden, pessimist als Thijssen, maar van een minder humane soort, bezit geest en, zoolang hij objectief beschrijft, ook wel typeeringstalent. Wendelmoed, haar moeder, Suzanne, het zijn althans acceptabele figuren, de eerste vooral — eenig bewijs tevens voor iets van dieper gemoedsleven in den schrijver.

Maar overigens — neen, dit boek, hoe modern het dan ook zijn wil, en misschien ook wel is (is er een leeger woord dan „modern?”), dit boek

zal de toekomst niet brengen. Als wij iets noodig hebben, nu en altijd, is het menselijkheid, begrijpende, erbarmende menselijkheid, die door de comédie der moderniteit, die door alle „houdingen” heen kijkt en ons de naakte menschenzielen toont, in hun sidderende hunkering. Dichter, altijd dichter op de in 't duister bonzende harten — waaraan geschriften als dit van Johan van Vorden, al redeneerende en nog eens redeneerende, op grooten afstand voorbijgaan.

„Een schitterende roman”, schreef de N. R. Ct. Jawel, vuurwerk!

H. R.

ALBERT HELMAN, Zuid—Zuid—West, De Gemeenschap, 1926.

De opstandige kreet, die hier en daar uit dit boek opklinkt, is de kreet van een mensch die zijn land, het land waar zijn jeugd tot bloei kwam, het land zijner voorvaderen, ziet neigen naar den ondergang. Hij ziet den dreigenden ondergang van een Nederlandsche kolonie in Zuid-Amerika — hij weet dat die kolonie in Holland wordt beschouwd als een zeer nadeelige post op de begroting; Suriname is niet meer het voormalig suikerland! Hij heeft deernis met zijn land, waarvan hij zegt dat het verschrompelt als een dorre woestijn. Hij klaagt aan. Maar zijn boekje is méér en minder dan een aanklacht. Als aanklacht kan men het niet zoo bijster overtuigend vinden, het is niet erg goed gedocumenteerd, men vindt weinig gegevens en feiten — daarentegen is het overvloeijend van geestdriftige liefde voor zijn stam, voor zijn arm, mooi land. Hij leidt er ons binnen met een beschroomd gebaar, hij vertelt zacht, stil, maar verre van kleurloos, zijn verhaal lijkt soms op den droomerigen zang der negers — het is zacht van weemoed en eenzaamheid, het is trotsch en deemoedig.

Vele volkeren der wereld leven in de stad dezer kolonie te samen. Er zijn velen die daar niet hooren, hun ballingschap maakt hen stil en eenzaam. Chineezzen sparen voor hun begrafenis in het moederland, de negers verlangen naar de zwarte, heidensche kust; zij die uit de savanna's komen voelen zich ontworteld — zij leven niet wézenlijk in de gevangenschap der stad. Maar de schrijver begrijpt de schoonheid en de grootheid van dit zwijgend heimwee der rassen. En hij kent ook de onschatbare waarde der eenzaamheid. Ook in de binnenlanden waar de oude stammen uitsterven, zijn de menschen eenzaam. Zwijgend en gelaten leeft daar de schaarsche bevolking in de onmetelijke vlakten verloren — in een kamp, rond het kampvuur, bij de kreek, onder de palmenboomen. De zeden van die oude stammen zijn streng — zij eischen moed en rustige beheersching.

De jongelingen die mannen worden, stelt men daar eerst op de proef, de opgelegde pijnigingen die zij ondergaan, harden hen voor het komend leven.

Zij weten dat voor hen geen toekomst bestaat; zij zijn daardoor ook vanzelfsprekend met den dood bevriend. Er wordt hier weinig gelachen. De vreugde is er niet meer dan een glimlach. „De kinderen schreien daar bijna nooit — maar hun verdriet is soms hartbrekend; het zou zelfs de hooge, strenge zon verteederen — Een kleine jongen schreit tegen een palmboom als tegen een zware plooi van Gods kleed — boven ruischt een hemelsch antwoord. In de stilte van dit land stijgen de woorden recht omhoog.” — De hindoe's ziet hij zoeken naar een synthese van uit- en inwendige harmonie. Zij zijn uitgestooten onder de uitgestootenen.

Een vuil emigrantenschip heeft hen daar gebracht. Maar ze neuriën soms onder het werk, want zij kennen hun dichters en zij lezen de boeken der Veda's.

De schrijver heeft de verschillende rassen, die zich in zijn arm land verzamelen tot het leven van paria's, lief — en de lezer voelt die liefde, die teeder en begrijpend en stil, als verzoenend opstijgt, — een liefde die verweven is met de herinneringen uit zijn jeugd.

Hij beschrijft zijn leven, dat niet hard was, eer gelukkig, bij zijn sterken, wijzen vader, zijn liefde-volle moeder. Maar over hen allen hangt de zwijgende schaduw der eenzaamheid — doch hij weet dat eenzaamheid goed is. Als wij menschen eenzaam zijn, is er immers geen hindernis tusschen ons en het eeuwige. Hij gelooft zelfs dat God hen die het meest liefhebben, eenzaam maakt. — opdat ze Hem beter zullen zien en kennen. Maar hij heeft aan den lijve ondervonden — (want hij werd „om te leeren” naar Europa gezonden) dat de eenzaamheid in de moderne stad oneindig valer is dan in de stilte der natuur. Onze stadsche eenzaamheid is als een dichte wal, die om ons ligt, — zij verbindt ons niet rechtstreeks met het eeuwige, want onze aandacht en gepeins moeten door een onafgebroken file van geluiden en feiten. De eenzaamheid van den Europeeschen stedeling lijkt veel op die van een mensch die zijn ziel verloren heeft. Helman zegt het wel niet met deze woorden, maar hij doet het ons gevoelen. Wij verleeren het onze ziel als een geheimzinnige werkelijkheid te voelen leven, en Albert Helman heeft met z'n boekje — dat als litteratuur nog niet volkomen rijp geacht mag worden — hoewel het zeer veel schoons brengt — een herinnering aan een ander, helderder en fierder, menschenstaat verlevendigd. Dat stemt ons dankbaar. We zijn er niet boos om dat hij Holland haat — dit vrije, wilde hart kan hier niet aarden. Hij haat de afgeschutte sfeertjes, de nette koeien in de weien; onze zelfvoldaanheid. Maar zijn mildheid ziet het aan en hij staart van uit zijn zolderkamer naar de sterren, die ook boven zijn ver land staan. En wat hem hoopvol maakt, dat is zijn geloof in den nieuwen mensch. „Ik buig mij voor den nieuwen mensch, die méér zal zijn dan die hem schiep en meer zal wezen dan zijn stamvader van Oost en West,

en zijn stammoeder van Noord en Zuid. Ik buig mij voor den man die rustig uit mij treden zal naar een nieuwe verte, verder, verder.... Niet langer een vreemdeling, maar een zoon in een onmetelijk huis.... een koningszoon wandelend door zijn gaarde."

J. D. W.

J. A. SIMONS-MEES, *Twee Levenskringen en Winter*. Amsterdam, Mij. voor goede en goedkoope Lectuur, 1927.

F. M. HUEBNER, *Niets is geheel waar*. Amsterdam, P. N. van Kampen en Zoon, geen jaartal.

SIMON KOSTER, *Madame la Mode*. Dordrecht, C. Morks Cz., 1926.

MATHIAS KEMP, *De groote Drijver*. Amsterdam, Uitgeversmij. Holland, 1927.

GASTON MARTENS, *De groote Neuzen*. Antwerpen, De Sikkel, geen jaartal.

GASTON MARTENS, *Zomeravond*. Antwerpen, De Sikkel, geen jaartal.

HUGO HAEVERENS, *Straelenburgh*. Amsterdam, S. L. van Looy, 1926.

Waarlijk, wij behoeven ons over de productiviteit onzer tooneelschrijvers niet te verontrusten. De oogst, welke U hier wordt voorgezet, moge daarvan het bewijs leveren. Doch, helaas, veel kaf is er nog in elk stuk en weinig koren. Een moderne Hollandsche dramatiek hebben wij nog niet.

Het werk van Mevrouw Simons-Mees behoort tot de oude school. Daarmede wil niets kwaads zijn gezegd. Alleen moet de opmerking van het hart, dat mevrouw Simons beter standvastig hadde kunnen blijven door niet haar toestemming tot het wederuitgeven van een jeugdwerk (het eerste spel van den bundel) te geven. Met den herdruk van *Twee Levenskringen* heeft men het talent van de schrijfster, dat overigens boven allen twijfel verheven is, zeker geen eer bewezen. Integendeel men heeft om zoo te zeggen erdoor alle zwakheden van dezen tijd- en levensvizio (dus ook van haar kunst!) bloot gelegd, men heeft haar.... onaanvaardbaar gemaakt voor een jonger geslacht, z o n d e r haar menselijkheid te laten zien, welke laatste onmogelijk was, juist, omdat men hier te doen heeft met een geheel onvolgroeid jeugdwerk, dat wel (natuurlijk) op zijn tijd heeft gereageerd, maar niet erin slagen kon, er boven uit te rijzen. Dit valt oprecht te betreuren: dergelijke dingen drijven tot een blinde eenzijdigheid ten aanzien van verschijnselen, die eerst sedert kort tot het verleden zijn gaan behooren en die wij nog noodig hebben in hun betrekkelijke juistheid te erkennen om ons niet hals over kop te verliezen in den een of andere onderwereldsche duisternis. Intusschen

geeft dit spel in nuce het gansche probleem der Opstandigen weer, in minder „romantischen”, scherperen vorm weliswaar, maar zonder de koude, bijna berekenende intellectualiteit, welke het bekende boek van mevrouw Van Ammers kenmerkt.

Het tweede stuk van mevrouw Simons is heel wat beter. Het vereischt een bijzonder „uitgebalanceerd”, verfijnd psychologisch spel, doch kan onder die medewerkende omstandigheden, een meesterwerkje op het gebied der dramatische klein-kunst worden genoemd.

Huebner's Multatuli-geschiedenis getuigt van meer vernuft dan talent. Het is alles aardig in elkaar gezet, men zou bijna zeggen: geëncèneerd, en het — relativistische — hoofdthema is goed volgehouden, ofschoon de uitwerking niet bijzonder gelukkig mag heeten, maar toch: het bevredigt niet. Men proeft oude recepten. Het riekt duf. Men verlangt naar wat anders. Want, in trouwe, waarom werd deze Multatuli-historie juist een tooneelstuk, waarom geen roman, geen novelle, geen essay? Of... heeft het drama niet meer een eigen vorm, kan de auteur vrijelijk kiezen, kiest niet meer... de stof?! Hachelijke vraag, waarop niemand beter antwoord kan geven dan deze tijd. Maar die zwijgt en slaat met onvruchtbaarheid, blijkbaar, in wien de vraag mocht zijn gerezen, tenzij... het er eenvoudigweg „niet meer op aan komt”!

Simon Koster heeft voor zijn *Madame la Mode* de intrigue ontleend aan een novelle van Jean Rameau. Het was misschien beter geweest, indien hij erbij vermeld had aan welke. Een vergelijking ware dan mogelijk en niet zonder belang geweest voor een juiste beoordeeling. Zooals het stuk hier voor ons ligt, maakt het ongetwijfeld een aangename, vlotten indruk, al zou men het zich nog luchtiger, flitsender, „franscher” hebben gewenscht. Van het spel hangt, zooals bijna altijd, ook hier het meeste af. Want, hoe goed de moraal van het stuk ook moge zijn, er bestaat gevaar voor zoetsappigheid hier en daar, voor een sentimenteel, al te idyllisch slot-effectje.

Het beste, meest belovende werk uit deze reeks is ongetwijfeld dat van Mathias Kemp. Al zal het misschien onspeelbaar zijn en al is het zeker slechts een prototype voor een werkelijk, een ras-echt drama, het verraadt aanleg en capaciteiten van zijn auteur, die ons vertrouwen wekken. Kemp, die niet de eerste de beste onder de jongeren is, doch die nog nimmer zijn vasten, eigenlijken vorm had, schijnt deze thans gevonden te hebben. Indien hij doorzet, zal hij in staat blijken tot een „nieuwe” dramatiek, die wat minder op de „litteratuur” en wat meer op de klassieke tragedie — *mutatis mutandis!!!* — zal gelijken en daarmee zal hij niet alleen zijn vaderland een goeden dienst hebben bewezen. Immers: wil er van een regeneratie der Westersche cultuur en haar kunst nog iets terecht komen, dan hebben wij vóór alles een

vernieuwing noodig der dramatiek, welke niet ten onrechte door sommigen het symbool der gemeenschap is genoemd. En op deze wijze zou het welslagen van zijn werk een symptoom kunnen zijn van een herstelbeweging, van een hernieuwde samenschatting der uit hun verband gerukte eenheden. Want, waar het drama ingang vindt, moet wel „vanzelf” de geest harmonisch (maar dat wil nog niet zeggen: g e l i j k) gericht zijn en.... bedenkt, hoe zonder een harmonische gerichtheid van den geest geen leven goed en vruchtbaar is.

Waarom hierover uitgewijd? Om, ongezoekt, den lezer nog eens te kunnen wijzen op het hecht verband, dat tusschen kunst en leven heerscht, en dat onverbreekelijk is, al wijken — zoo in dezen tijd — kunst naar haar ideaal en leven naar zijn werkelijkheid nog zoo ver uiteen.

De beide tooneelstukken van Gaston Martens hebben m.i. niet veel pretensie. Ons, Noorderlingen, doen ze wat vreemd aan; men meent nu en dan onder allerhande Vlaamsche „sappigheden” eenige boekentaal te ontdekken. Dat ze bij een opvoering hier te lande succes zouden hebben, meen ik te mogen betwijfelen. Noord en Zuid hebben nu eenmaal tweeërlei humor en dit scheidt in sommig opzicht grondiger dan een taalcongruentie bindt.

Het stuk van Hugo Haeverens is er een, waarvan men ter verontschuldiging, dat men er verder maar liever over zwijgt, een kort fragment citeert:

Straelenburgh:	Ik weet het niet wat 't is, afhankelijk te zijn, dat 's waar. Maar wat of armoe is, ik meen dat daar mij niet van hoeft gesproken worden.
Mechteld:	Dat is ons maar al te goed bekend en vat jij dan niet, dat wij van dat deel niet meer iets vragen willen, als jij zelf al zeer verlegen zit, hoè ervan te leven?
Straelenburgh:	Och, ik ben alleen, ik kan iets missen.
Mechteld:	Toch is 't ons te moeilijk om te vragen. Jij hebt recht op meer en wat je krijgt is bij jouw werken vergeleken, slechts een gift, die men geen beed'laar nog durft geven. Zift jouw geld maar niet, om ons te laten leven.

R. H.